

דרכו של ישראל בנימין לבנר בעיבוד אגדות חז"ל לילדים

לאה חובב

פתיחה

במסגרת עיסוקי בנושא דרכי עיבוד אגדות חז"ל לילדים, דנתי בספריו של זאב יעבץ,¹ ובררכיו בעיבוד האגדות לילדים. הפעם מבקשת אני לדון ביצירתו ובררכיו כינוסו של מחבר נוסף, ישראל בנימין לבנר, שעסק בכך בספרו 'כל אגדות ישראל'.
כעשר שנים אחרי שהופיע ספרו של זאב יעבץ 'שיחות מני קדם' (1887) ראה אור ספרו של ישראל בנימין לבנר, 'כל אגדות ישראל',² שבו כינס בחמישה חלקים אגדות חז"ל מעובדות לילדים. ספר זה שונה לחלוטין מספרו של יעבץ, קודם כל מבחינת הכמות. ב'שיחות מני קדם' עיבד זאב יעבץ תשע-עשרה אגדות בלבד. רק במהדורה השנייה, 'שיחות ושמועות מני קדם' שהופיעה בשנת 1927,³ לאחר פטירתו הורחבה היריעה, ואילו לבנר, עיבד בספרו רחב ההיקף 1088 אגדות.⁴
גם מבחינת מבנה הספר וגם מבחינת תוכנו, שונה ספרו של לבנר מספרו של זאב יעבץ. ספרו של לבנר ערוך בסדר כרונולוגי: מבריאת העולם עד הולדת משה מהולדת משה עד מלכות דוד ממלכות דוד עד גלות בבל מגלות בבל עד ימי הורדוס והחלק החמישי מזמן הורדוס עד אחרית ימי רבי אליעזר הגדול. מבנה זה הוא כרונולוגי ואין בו מבחר ספרותי של אגדות מיוחדות כמו אצל יעבץ, אלא נכללו בו כל אגדות ישראל, בין סיפורי עלילה ובין מדרשי פסוקים, ונוצר רצף הנותן לקורא מבט על תולדות עם ישראל מתוך דברי אגדה.

- 1 ד' יעבץ, שיחות מני קדם, ורשה תרמ"ז (1887), 122 עמודים בניקוד, ראה: ל' חובב, זאב יעבץ עיבוד אגדות חז"ל לילדים – התיאוריה והמעשה, דרך אגדה, א, תשנ"ח, עמ' 152-170.
- 2 ישראל בנימין לבנר, כל אגדות ישראל, ורשה, 'תושיה' לילדים, תרנ"ח-תרס"ג, בניקוד. מהדורה מאוחרת, ירושלים, תשל"ז.
- 3 זאב יעבץ, שיחות ושמועות מני קדם (מהדורה מורחבת), לונדון תרפ"ז, עמ' 278, בניקוד.
- 4 ראה סקירתו של א' אופק על ספרו של לבנר בספרו ספרות הילדים העברית – ההתחלה, ספרות משמעות, תרבות, המכון הישראלי לפואטיקה ולסמיוטיקה על שם פורטר, 1979, עמ' 294-298.

אולם, ההבדל הגדול בין יעבץ לבין לבנר טמון בגישות השונות לעיבודי אגדה לילדים. בספרו של יעבץ יש הקדמה תיאורטית אשר בה הביא לירי ביטוי את הפואטיקה שלו, 'המקרא והאגדה – במתכונתן אשה אל אחותה'. כפי שהראיתי במאמרי על יעבץ,⁵ ביסס יעבץ את דרכו בעיבוד האגדות על פי התיאוריה שהציב לעצמו. ואילו בספרו של לבנר אין שום הקדמה המצביעה על פואטיקה מבוססת, אין תיאוריה מנוסחת, ולפיכך יש צורך לסכם את דרכו בעיבוד האגדות תוך עיון באגדות עצמן ובהשוואתן למקורות מהם שאב את האגדות. ראוי לציין, שכל המקורות מצויינים בפירוט בראש כל אחד מחמשת חלקי הספר, וניכרת העבודה העצומה שהשקיע לבנר בליקוט מקורות כה רבים, ופעמים חמישה-שישה מקורות לאגדה אחת.

מי היה ישראל בנימין לבנר? קודם לכל הוא היה מחנך ומורה, והכיוון החינוכי ניכר היטב בעיבודן של האגדות. נולד בשנת תרכ"ב (1862) ברוסיה בטרודילובובקה שבפלך יקטרינוסלאב. נפטר בלונגאנסק עיר בדרום רוסיה בתרע"ז (1916). בגיל עשרים ושלוש ניהל בית ספר יהודי במחוז הולדתו. הוציא ספרי לימוד,⁶ חיבר סיפורים ואגדות, תרגם סיפורים ומעשיות, ערך שבועונים לילדים, והצטרף לבן-אביגדור בעל הוצאת "תושיה" בהוצאת ספרונים לילדים. כל חייו היו עשייה ויצירה למען הילדים.⁷

בעיבוד האגדות בולטת מטרתו החינוכית-מוסרנית של לבנר. לנגד עיניו לא עמדה ההנאה הספרותית-אסתטית הגורמת לקורא הצעיר קריאת האגדה, אלא הרחבת הידיעות של הקורא והדגשת הערכים החינוכיים המקנה לו קריאת האגדה. ואם היה נדמה לו שמוסר ההשכל אינו מודגש דיו מתוך הסיפור עצמו, הוסיף בסוף האגדה מסר חינוכי-מוסרי שיש בו הטפה ישירה כדי לחנך באמצעות את הילדים, כפי שנראה להלן. בכך היתה דרכו שונה לחלוטין מזו של יעבץ, שהתנגד להטפת מוסר ישירה במפורש: "אך אל נא נשחית הוד הגדותינו להוציא מהן על כרחן תמצית מוסר, כל זמן שאינו צף ועולה מאליו", כך ניסח יעבץ את העיקרון,⁸ ועל פיו אכן הלך.

המטרה החינוכית קבעה אצל לבנר גם את המבחר: הוא לא חיפש שעשועים והומור לילדים, ולכן לא כלל בספרו משלים וסיפורים העשויים להתפרש כגוזמאות משעשעות כמו סיפורי רבה בר-כר-חנה שבמסכת בבא בתרא, והדומים להם. כנגדו, מדגיש זאב יעבץ, את חשיבות השעשוע וההנאה לילדים.

5 לעיל הע' מספר 1.

6 בתוכו המקרא 'רע הילדים', ורשה תרנ"ב, שזכתה לתפוצה רבה. במקרא זה כלל לבנר סיפורים על עשרת הדברות, חגי ישראל וגדולי האומה, מעין עבודת הכנה ל'כל אגדות ישראל'.

7 על חייו ועבודתו ראה: צ' שרפשטיין, יוצרי ספרות הילדים שלנו, ניו-יורק תשי"ז, עמ' 21-24; א' אופק (לעיל הע' 4), עמ' 255-262.

8 'להעיר אווין', עמ' 217.

דרכי עיבוד האגדות

ראש לכל יש לציין, שלשון הספר היא לשון המקרא, כמוהו כיעבץ, ואחריו ביאליק בספרו 'זיהי היום'. כל מדרש אגדה הכתוב במקור בלשון חכמים, מסר לנו לבנר בלשון המקרא. יעבץ הסביר בהקדמתו כי "שפת המקרא נוחה ושגורה כמעט כפי כל העם מקצה", וכי "גם בעלי האגדה הראשונים יש אשר הביעו את רוחם בשפת המקרא".⁹

המקורות שנכתבו בארמית, וכאלה יש רבים, תרגמם לבנר לעברית מקראית. כך נוצרת קריאה שוטפת המקלה על הנוער את הבנת האגדות. עלינו לזכור שקריאה בעברית באותם ימים של סוף המאה הקודמת וראשית המאה ה-20, לא היתה קלה לנוער שלא דיבר בשפה זו. לכן הוסיף לבנר בתחתית העמוד באורי מלים, מהן רבות המובנות כיום לכל קורא.

לבנר בנה את ספרו ברצף היסטורי ועלילתי. הוא קשר אגדה לקודמתה כאשר גיבור אחד להן. כגון: סיפורי יוסף בספר בראשית,¹⁰ החל מקנאת האחים, השלכתו לבור, שחיטת שעיר העיזים והתרמית, אבל יעקב, מכירת יוסף והבאתו מצריימה, קורות יוסף בבית פוטיפר ונסיגות זליכה אשת פוטיפר לפתותו וכו', כל אלה יוצרים מעין סיפור בהמשכים, סיפור המקביל לכתוב בתורה אך ניתן בראי האגדה המשלימה פערים ומוסיפה הסברים. הוא הדין, למשל, בסיפורים המקבילים למגילת אסתר ומרחיבים אותה במדרשי אגדה:¹¹ החל מכסאו של אחשוורוש, שבעת שרי פרס ומדי, הרסה היא אסתר, וכלה בנפילת המן ועלייתו של מרדכי. המקורות רובם ממסכת מגילה, מדרש מגילת אסתר, מדרש אסתר רבה, ילקוט שמעוני לאסתר ועוד. כל הרצף יוצר עלילה מורחבת, עשירה בדמיון ובמאורעות מעניינים, שדמויות המגילה משמשות בה גיבורים מרכזיים. האגדות ההיסטוריות הן השלמה והמשך לסיפורי המקרא בדרך כרונולוגית מתוך קשר ענייני בין האגדות היוצר רצף והמשכיות, ונוצר צביון של בנין שלם.

1. צירוף מקורות שונים

צבי שרפשטיין ניסח את דרך עבודתו של לבנר:¹² "הוא איחה את הקרעים, יישב את הסתירות, ויצאו מתחת ידו מאוחדות ברוחן ובעלילותיהן". עיון במקורות הרבים שבהן נעזר לבנר לבניית האגדות, מצביע על כך שהוא לא הסתפק על פי רוב במקור אחד

9 שם, עמ' 14.

10 חלק ראשון, אגדות קכח-קעו עמ' 186-252.

11 חלק רביעי, אגדות לט-קג, עמ' 57-143.

12 לעיל הע' 6, עמ' 22.

לסיפור האגדה אלא צירף מקורות שונים ובנה עלילה שלימה. נדגים את שיטתו באגדה ששמה 'שני גדולי הדור'¹³. נביא תחילה את המקור המרכזי, מקור ותרגום.

ת"ר: מעשה ככהן גדול אחד שיצא מבית המקדש, והווי אזלי כולי עלמא בתריה, כיוון דחזיונהו לשמעיה ואבטליון, שבקוה לדידיה ואזלי בתר שמעיה ואבטליון. לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי מיניה דכהן גדול. אמר להן: ייתון בני עממין לשלם! אמרו ליה: ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן. ולא יתיי בר אהרן לשלם דלא עביד עובדא דאהרן. (בבלי, יומא, ע"ב)

תרגום:

שנו חכמים: מעשה ככהן גדול אחד שיצא מבית מקדש, והיו הולכים הכל אחריו, כיוון שראו את שמעיה ואבטליון עזבו אותו והלכו אחרי שמעיה ואבטליון. לבסוף באו שמעיה ואבטליון להפרד מהכהן הגדול, אמר להם: יבואו בני העמים לשלום. אמרו לו: יבואו בני העמים לשלום שעושים מעשה אהרן, ולא יבוא בן אהרן לשלום שאינו עושה מעשה אהרן.

אגדה זו הכתובה בתמצית מעוררת כמה קשיים אצל הקורא הצעיר שאינו בקיא בתלמוד. א. מי הם שמעיה ואבטליון? מדוע נוהר העם אחריהם ועוזב את הכהן הגדול? ב. מדוע מכנה אותם הכהן הגדול 'בני העמים', כלומר, בני נוכרים? תשובות לשאלות אלו מצויות במקורות אחרים שבתלמוד (למשל: בבבלי פסחים סו ע"א) מובא:

אדם אחד יש שעלה מבבל, והילל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון ויודע אם פסח דוחה השבת.

מכאן לקח לבנר את השם לאגדה, 'שני גדולי הדור'. הפנייה אל הילל הבבלי שיפסוק אם פסח דוחה את השבת (בעניין הקרבנות) היא בזכות היותו משמש תלמידי חכמים. וכפי שנראה להלן, מרחיב לבנר בגדולתם ומסביר מדוע גדול כבודם של שמעיה ואבטליון מכבוד הכהן הגדול.

נשאר הקושי האחר: כיצד שניים אלה הם בני נוכרים?

על כך למדנו ממקור אחר: "מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברכים, מאן אינון? שמעיה ואבטליון" (בבלי, גיטין נז ע"ב). מקור זה משלים את החסר באגדה שבמסכת יומא.

לבנר לא הסתפק בצירוף היבש של המקורות אלא הרחיב והמחיש את הסיטואציה, ואנו קוראים אותה כאילו מחזה חי לנגד עינינו. אנו שומעים את קול העם בהריעו, תחילה לכהן הגדול ולאחר מכן לשני גדולי הדור. הוא אף מוסיף ומתאר את הכבוד שכיבדו שמעיה ואבטליון את הכהן הגדול, כבוד העומד בניגוד לתגובתו וליחסו אליהם, שנבע מתוך קנאה. בסוף הסיפור, אין לבנר מסתפק במשתמע מדבריהם ומתשובתם לכהן הגדול, אלא מוסיף בפירוש את מוסר ההשכל, ומדגיש את העדפתו הוא את שמעיה ואבטליון אוהבי שלום ורודפי שלום כאהרן הכהן.

והרי האגדה:

רא. שני גדולי הדור.

מבני בניו של סנחריב התיחדו רבים, וילמדו תורת ה' ויחכמו וישכילו. ושמעיה ואבטליון מגזע הגרים ההם היו חכמים גדולים ודרשנים נפלאים וישמעו בני ישראל את דברי חכמתם ויאמרו: דברי אלהים חיים המה! וייקר שמם מאוד ויגדל כבודם בעיני בני ישראל מכבוד הכהן הגדול. ויהי היום ויצא הכהן הגדול מבית המקדש וילכו אחריו בני ישראל ויפנו לו את הדרך ויקראו: הבו כבוד לכתר כהונה! ברגע הזה ראה העם את שמעיה ואבטליון הולכים אחרי הכהן הגדול, ויקם כל הקהל כאיש אחד ויעזבו את הכהן הגדול, ויריעו לקראת שמעיה ואבטליון תרועת שמחה, ויקראו ויאמרו: תנו כבוד לכתר תורה! וירא הכהן הגדול כי עזוב הוא, ויחר אפו מאוד אפס כי התאפק ולא דבר לשמעיה ואבטליון למטוב ועד רע. ויהי כקרבו אל ביתו, ויגשו אליו שמעיה ואבטליון, ויקדמו פניו בכבוד ויאמרו: אדונינו הכהן הגדול! ברכנו נא! ויען הכהן הגדול ויאמר: יבאו בני העמים לשלום. וישמע כל העם וידעו כי קצף הכהן הגדול על שמעיה ואבטליון, ויזכר להם את חרפת מולדתם לאמר: בני עמים אחרים הם! ויענו שמעיה ואבטליון את הכהן הגדול לאמר: יבאו בני העמים לשלום שעושים מעשה אהרן ולא יבא בן-אהרן לשלום שאינו עושה מעשה אהרן! וישמע הכהן הגדול את הדברים האלה, וידע כי צדיקים הם ממנו וידום. ויבא הכהן הגדול אל ביתו, וילך כל העם אחרי שמעיה ואבטליון, וישלחום אל ביתם בכבוד גדול.

אנו רואים כאן כיצד הצירוף של שלושת המקורות פתר את הקשיים שבאגדה המקוצרת, ונוצר סיפור עלילתי חי ושלם.

2. המגמה הדידקטית-מוסרנית

הוצאת מוסר השכל מן האגדות בולטת מאוד בעבודתו של לבנר. אין הוא יוצא דופן בכך, כי מגמה זו אופיינית לתקופה. אנו מוצאים זאת גם בשירת הילדים שבאותו דור, כגון

בשירתו של אהרן ליבושיצקי, וכן ברבים מן הספורים שכתבו סופרי הדור לילדים. הערכים החינוכיים מצויים ברבות מן האגדות שחז"ל מביאים, ולכן אין כאן עיוות הטקסט אלא הדגשתו. אולם לבנר מוסיף על הכתובים ומחדד את המגמה המוסרית, כדי שהקוראים הצעירים יקראו במפורש מה שניתן להבין ברמו ובמשתמע. אביא כמה דוגמאות:

א. הנכרי שבא לפני שמאי ולפני הלל

מעשה בנוכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: כמה תורות יש לכם? אמר לו: שתיים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר לו: שבכתב אני מאמינך ושבעל פה איני מאמינך, גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו והוציאו בנוזיפה. בא לפני הלל – גייריה. יומא קמא אמר ליה א' ב' ג' ד', למחר אפיך ליה. אמר ליה: והא אתמול לא אמרת לי הכי? אמר ליה: לאו עלי דידי קא סמכת דעל פה נמי סמוך עלי. (בבלי, שבת לא ע"א)

תרגום:

מעשה בנוכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: כמה תורות יש לכם? אמר לו: שתיים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר לו: שבכתב אני מאמינך ובעל פה איני מאמינך, גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו והוציאו בנוזיפה. בא לפני הלל וגיירו. יום ראשון אמר לו: א' ב' ג' ד', למחר הפך לו, אמר לו: והרי אתמול לא אמרת לי כך! אמר לו: האם לא עלי סמכת? גם זו שבעל פה סמוך עלי.

מקור זה מעבד לבנר באגדה 'התורה הכתובה והמסורה'¹⁴. דבריו תואמים את המקור אך מסופרים בהרחבה. השיחה עם הלל, המסכים לגיירו, מפרטת כיצד הוכיח הלל לנוכרי שהתורה שבעל-פה (המסורה) מבארת את זו שבכתב ולכן עליו לסמוך על דבריו. אולם בסוף מוסיף לבנר על מה שנאמר במקור:

כי התורה המסורה המבארת את דברי התורה הכתובה – קדושה גם היא ודרושה לנו כתורה הכתובה: אשרי האיש ההולך בה! וייטבו דברי הלל הנשמעים בנחת בעיני בן-הנכר, ויוסף ללמוד תורת ה' הכתובה והמסורה, ותפקחנה עיניו, וישכל ויברך את הרגע אשר בא בו אל הלל הענו, הטוב והמיטיב והנוח לכל הבריות.

תוספת זו באה להדגיש הן את חשיבות התורה בביטוי 'אשרי האיש ההולך בה', שיש בו רמז לתהילים: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים... כי אם בתורת ה' חפצו..." (תהילים א, א-ב). וכן הביטוי "ותפקחנה עיניו" רומז לאכילה מעץ הדעת, "ותפקחנה עיני שניהם": (בראשית ג, ז). זו דרכו של לבנר להדגיש את ערך לימוד התורה. הדגשה נוספת יש בדברים על הלל, "הטוב והמיטיב והנוח לכל הבריות", שבזכותו הגיע אותו בן נכר ליהדות ולימוד התורה. כל אלה אינם במקור.

ב. אוכלי המן ואוכלי עפר

באגדה 'אוכלי המן ואוכלי העפר'¹⁵ מביא לבנר את סיפור נחש הנחושת שכל המסתכל בו ומתפלל לה', שב ורפא לו (במדבר כא, ה-ט). באגדה מודגש חטא העם, עונשו, ותפילה משה על העם. ולבנר מסיים:

מה גדלו חסדי משה רוענו! כמה פעמים הקצפנוהו ונמררהו ונאמר לרגום אותו באבנים ובכל אלה הוא דורש את שלומנו וטובתנו בכל עת! הנה אנחנו כולנו ראינו אותו ממהר להתחנן אל ה' ולבקש על נפשנו בבוא הנחשים להמיתנו! ועתה היה יהיה לנו הדבר הזה למשל ולמוסר – לסלוח מהר לכל אשר חטא לנו ולבלתי נקום ונטור לכל אשר הרע לנו!

סיום זה הוא כפול: מסקנה ישירה לגבי אישיותו של משה ויחסו לעם, יחס שהובע באגדה עצמה, ולבנר שב ומדגיש אותו. אך המשפט האחרון מתרחק מן הסיפור עצמו ומנסח מוסר השכל כללי לדרך הרצויה לכל אדם לנהוג בה. הוא אומר בפירוש שזה 'משל ומוסר' שהוא מפיך מן הסיפור, ומלמד את ילדי ישראל לסלוח ולא לנקום ולנטור.

ג. ספר הישר

אגדות רבות עיבד ישראל בנימין לבנר על פי 'ספר הישר'. פעמים רבות העתיק מילה במילה את המסופר שם, כי לשון 'ספר הישר' אף היא לשון מקראית, והסיפורים כתובים בצורה פשוטה וקלה בלי לשון ארמית.

לכן, בולט מאוד השינוי שהכניס לבנר לאגדה המספרת על צוואתו של אברהם אבינו ליצחק בנו, ובה נראה את השקפת עולמו של לבנר עצמו.

מתוך "ספר הישר":¹⁶

ויתן אברהם את כל אשר לו אל יצחק בנו וגם את כל חמדותיו נתן לו: ויצוהו לאמר הלא ידעת וכי שמעת כי ה' הוא האלוהים בשמים ובארץ ואין עוד מלבדו:

15 חלק שני, קיט, עמ' 121-122.

16 ספר הישר, הוצאת בנימין הרץ, ברלין תרפ"ג, עמ' פט.

והוא אשר לקחני מבית אבי וממולדתי ויצילני מאור כשדים ומעצת רשעים כי בטחתי בו: ויביאני אל המקום הזה ויתן לי את כל חמדת הארץ הזאת לא חסרתי דבר: ויבטחני ויאמר לי לזרעך אתן את כל הארץ הזאת: והמה יירשוה בשמרם את מצותי ואת חוקותי ואת תורתי ואת משפטי אשר צויתי אותך ואשר אצוה אותם: ועתה בני שמע בקולי ושמור את מצות ה' אלוך אשר צויתי אותך לא תסור מן הדרך הישר ימין ושמאל למען ייטב לך ולבניך אחרריך עד עולם: וזכור את נפלאות ה' וחסדיו אשר עשה עמנו ואשר הצילנו מכף כל אויבינו ויפילם ה' אלוהינו בדינו: ועתה כל אשר צויתך תשמור ומצות ה' אלוהיך לא תסור ולא תעבור אחר זולתי למען ייטב לך ולזרעך אחרריך: ולמדת את בניך ואת זרעך את מוסר ה' ואת מצותיו והוריתם הדרך הישרה אשר ילכו בה למען ייטב להם עד עולם: ויען יצחק את אביו ויאמר אליו אשר צוה אדוני אעשה ומצות ה' אלהי לא אסור ככל אשר צויתני אשמור:

בצוואה זו מרגיש אברהם את האמונה בה', את הנפלאות שעשה ה' עימו עד הביאו לארץ. מודגשת ההבטחה "לזרעך אתן את הארץ הזאת", הבטחה התלויה בשמירת המצוות. על כן מצווה אברהם את יצחק לבל יסור מן הדרך הישר, ולבל יעבור אחר זולת ה'. וכאן בא משפט כללי שניתן לפרשו בפנים שונות: 'ולמדת את בניך ואת זרעך את מוסר ה' ואת מצותיו והוריתם את הדרך הישרה אשר ילכו בה'.

צוואה זו היא דתית-לאומית, ואין בה עניינים כלל אנושיים, פרט לביטוי 'הדרך הישרה' שניתן לפרשו בדרכים שונות.

לבנר קרא לאגדה 'דברי אברהם האחרונים'¹⁷. כל האגדה היא השלמה לחסר בתורה, כי שם אין אנו מוצאים צוואה ישירה מפי אברהם אל יצחק. נתבונן בדבריו של לבנר ונראה כיצד שינה את המקור שב'ספר הישר' והכניס מהרהורי ליבו:

פב. דברי אברהם האחרונים.

ויהי אברהם בן מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים ויקרא ליצחק בנו ויאמר: הלא ידעת כי ה' הוא האלוהים בשמים ובארץ, אין עוד מלבדו. הוא לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ויביאני אל המקום הזה ויצילני מידי נמרוד ומעצת רשעים כי בטחתי בו. ועל כן אנוכי מצוה בני לאמר: עבוד את ה' אלהי השמים והארץ ואהבת אותו בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ושמרת את כל מצותיו ואת כל חקיו והטיבות עם כל בני האדם, ורחמת אותם ואהבתם בכל לבבך. וכי תראה

17 חלק ראשון, פב, עמ' 118.

ערום וכיסתו וכי יבוא אליך רעב והאכלתהו והשקיתהו ונתת לו צדה לדרך. וכי תראה אנשים אומללים וקרבתם אליך ונחמתם והתפללת בעדם אל ה' ובאו עליך ברכות האוברים והתברכו בך כל גויי הארץ. ולימדת את הדברים האלה את בניך והיו גם המה עשי טוב וחסד וצדקה ואהבי אמת ושלום!

חלקה הראשון של האגדה מקביל לנאמר ב'ספר הישר': אמונה בה' אשר לקח את אברהם ממולדתו והביאו למקום הזה (לארץ כנען). הביטוי 'ויצילנו מאור כשדים ומעצת רשעים', מפרש לבנר: 'מידי נמרוד', ובכך הוא רומז לאגדה על כבשן האש. לבנר משבץ בצוואה את המלים מפרשת שמע: 'ואהבת אותו בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך' (דברים ו, ה). עד כאן דומים הדברים למקור.

חלקה השני של הצוואה באגדה של לבנר הוא אנושי-כללי: 'והטיבות עם כל בני האדם' (הדגשה במקור, ל.ח.). עזרה לזולת, רחמים ואהבה, מאכל ומשתה ובגדים לאומללים – כל אלה מושמים כביכול בפיו של אברהם, ועושים את הצוואה מוסרית, המתעלה מעל הברלי עמים וגזעים. כך 'שיפץ' לבנר את הנאמר במקור שב'ספר הישר', ובכך רצה לחנך את הקוראים הצעירים.

עד כאן כמעט אין עלילה, ורוב הדברים הם הטפה עיונית. לבנר מוסיף באגדה שלו סיום עלילתי שאיננו במקור בספר הישר:

ויכל אברהם לצוות את יצחק ויאמר: שלח נא את שני בניך אלי וברכתים לפני מותי, וישלח יצחק ויקרא להם ויבוא יעקב. ויאמר יצחק: ואיה עשו אחיך? ויאמר יעקב: הלך לשדה לצוד ציד ולא שב עוד. ויברך אברהם את יעקב בן בנו לאמר: ישימך ה' לברכה ולשם ולתהילה!

ספור זה מקביל למסופר בתורה על עשו שהיה "איש יודע ציד" (בראשית כה, כז). ועל היותו ממרה את בקשת אבותיו. מכאן גם הברכה ליעקב, ולא רק מפי יצחק אלא גם מפי אברהם.

ד. מדרש פסוקים

מדרש פסוקים היא דרך המצויה לרוב במדרשי אגדה. לרוב אין עלילה באגדות מסוג זה, אלא רעיון או רעיונות שאותם מוציא הדרשן מן הפסוקים. את הילד הצעיר אין אגדות אלא מעניינות, שכן נוהה הוא אחר הסיפור העלילתי. אולם לבנר כלל בספרו גם מדרשי פסוקים, לפי שמגמתו הדידקטית הצדיקה את הבאתם בספר. כזה הוא המדרש על הצלע.¹⁸

18 חלק ראשון, ח, עמ' 19.

המדרש מתייחס לפסוקים כבראשית: "... ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה ויבן ה' אלוקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויביאה אל האדם" (ב, כא-כב). במדרש נאמר:

ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר: ויבן כתיב, התבונן מאין לבראתה, אמר: לא אברא אותה מן הראש שלא תהא מיקרת ראשה (מתגאה). לא מן העין שלא תהא סקרנית. ולא מן האוזן שלא תהא צייתנית (לשמוע הכל), ולא מן הפה שלא תהא דברנית, ולא מן הלב שלא תהא קנאתנית, ולא מן היד שלא תהא ממששנית, ולא מן הרגל שלא תהא פרסנית (יצאנית). אלא ממקום שהוא צנוע באדם אפילו בשעה שאדם עומד ערום אותו מקום מכוסה. ועל כל איבר ואיבר שהיה בורא בה היה אומר לה תהא אשה צנועה אשה צנועה. (בראשית רבה, פרשה יח, ב)

מדרש זה מפרט את אברי האדם ואת המכשולים האורבים לאדם מכל איבר ואיבר. הרעיונות הכלולים בו מפורטים ומסתכמים במשפט האחרון: אשה צנועה! מדרש זה העלה לפני לבנר בעיה: כיצד יביא לפני הילדים את נושא הזנות או כל נושא ארוטי?

לכן עיבד לבנר מקור זה, בהשמיטו ובעוקפו את הנושא העדין. במקום לפרט כל איבר והסכנה שבו, כפי שעושה המדרש, הוא מקצר וכולל יחד כמה אברים, עם שהוא מפרש פירוש חינוכי-דידקטי את כל המעשים אחד לאחד הכלולים במדרש: לבנר:

ה. הצלע

וה' לא ברא את האשה מראש האדם או מעיניו או מאוזניו, לבלתי ירום לבה ולא תחמוד לראות ולשמוע את הכל גם לא בראה מפי האדם ולבו או מידי ורגליו לבלתי תפשוק שפתיה, ולא תקנא ולא תגע בכל דבר אשר לא לה ולא תרוץ אנה ואנה כל היום. ויברא ה' את האשה מן הצלע, למען היותה מצניעה לכת כל הימים ועשתה את הטוב ואת הישר בעיני אלוקים ואדם.

יש בעיבוד זה גם השמטות וגם תוספת. מלבד הפרוט שעליו הצבעתי, שבמקומו כולל לבנר כמה איברים יחד ומפרש את תפקידם, משמיט לבנר את המשפט המדבר על עירומו של האדם המכסה מתוך צניעות על מבושיו. כמו כן השמיט את המושג 'פרסנית'. השמטה זו אופיינית ללבנר שהשמיט בעיבודיו, כל מקום הרומז ליחסים שבינו לבניה והדומים להם. כנגד זה הוא משחק בלשון נופל על לשון ומדגיש את המלה צלע ומצניעה. התוספת במשפט האחרון היא מוסרית: 'ועשתה את הטוב והישר בעיני אלוקים ואדם', תוספת שאיננה במקור שבמדרש רבה.

3. תוספת רגשות וסנטימנטליות

בכמה אגדות משלב לבנר תיאור מפורט של רגשות הדובר, בעוד המקור שבמדרש מספר עובדות כפשוטן מבלי לתאר את הרגש העומד מאחריהן. כיוון שתיאורי הרגשות של הדובר פועלים על לב הקורא, גורמים לו להזדהות ולאמפתיה, ומקריבים את המעשה אל הקורא הצעיר, שינה לבנר מן המקור שלפניו והוסיף את רגשות הדוברים. נדגים דבריו ונראה איך עיבד לבנר את המדרש שלפניו.

א. אגריפס והעני

אגדה זו נכתבה בעקבות הסיפור במדרש:

אגריפס המלך ביקש להקריב ביום אחד אלף עולות. שלח ואמר לכהן גדול: אל יקריב אדם היום חוץ ממני. בא עני אחד וכידו שתי תורים, אמר לכהן: הקרב את אלו. אמר לו: המלך ציווני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום. אמר לו: אדוני כהן גדול, ארבעה אני צד בכל יום ואני מקריב שניים ומתפרנס משניים, אם אי אתה מקריבן אתה חותך פרנסתי. נטלן והקריבן. נראה לו לאגריפס בחלום: קרבן של עני קדמך. שלח ואמר לכהן גדול: לא ציוויתך אל יקריב אדם חוץ ממני היום? אמר לו: אדוני המלך, בא עני אחד וכידו שתי תורים. אמר לי: הקרב אלי את אלו. אמרתי לו: המלך ציווני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום. אמר: ארבעה אני צד בכל יום ואני מקריב שניים ומתפרנס משניים, אם אי אתה מקריב אתה חותך את פרנסתי. לא היה לי להקריבן? אמר לו: יפה עשית כל מה שעשית. (ויקרא רבה פרשה ג, ה)

דברי המדרש נמסרים בצורה עובדתית יבשה. אין כל תיאורי רגשות. תגובת הכהן הגדול לדברי העני תמציתית וקצרה מאוד: 'נטלן והקריבן'. העני שוטח את בקשתו ומנמקה בדרך הגיונית, לא בתחנונים: "אתה חותך את פרנסתי". התחרות בין אלף עולותיו של המלך ובין קרבנו הדל של העני, שני תורים, מוכרעת בחלום המלך לטובתו של העני. בתשובתו של הכהן הגדול למלך חוזר הסיפור על עצמו בדיוקנות, והוא מובא לשיפוטו של המלך הנשאל: לא היה לי להקריבן? המדרש ראה הצדקה להקרכת התורים מבלי להוסיף תחנונים ובקשת רחמים. עצם הסיטואציה של העני המאמין שבזכות הקרבן תימשך פרנסתו, היא המצדיקה את מעשהו של הכהן הגדול. גם המלך מצדיק ואומר: 'יפה עשית כל מה שעשית'.

לבנר אינו מסתפק בסיפור 'יבש' זה, והוא מוסיף רגשות ותחנונים:

קרבן עני.¹⁹

ויהי היום ויקרא אגריפס לכהן הגדול ויאמר לו: היום אקריב לה' אלף עולות, על כן אנוכי מצוון לאמר: אל תקריב היום זולת קרבנותי מאומה. ויען הכהן את המלך: כן אעשה כאשר אמרת. ויהי בעת הקריב הכהן את קרבנות המלך, ויבא איש עני אל הכהן ויאמר לו: אישי הכהן! אגא הקריבה נא את שתי תורי לה', וימאן הכהן ויאמר: מטעם המלך צוותי לבלתי הקריב היום קרבנות איש אחר זולתי אלף עולותיו. וישמע העני את הדבר הזה ויצר לו מאד, ויבך ויתחנן אל הכהן לאמר: תיקר נא נפשי בעיניך והקרב את שתי תורי, כי צד אנוכי יום יום ארבע תורים, שתיים אנוכי מעלה לה', ומשתיים אנוכי מתפרנס, ולמה תרע עיניך אישי הכהן בפרנסתי ותאמר לקפחה? הן יקצוף ה' עלי על אשר מנעתי ממנו את קרבני, ולא יקרה עוד לפני לצוד ארבע תורים יום יום, כאשר עשה עמדי עד היום הזה. ויגעו דברי העני עד לב הכהן הגדול, ויחמול עליו, ויקרב את שתי תוריו לה'. ויהי כלילה ההוא וירא ה' בחלום לאגריפס ויאמר: ידוע תדע כי הקדים קרבן העני את אלף קרבנותיך אתה! ויקץ אגריפס משנתו ויקרא לכהן הגדול ויזכירנהו על עשותו את הדבר הזה. ויאמר הכהן: לו ראה אדוני המלך את צרת לב העני ואת ענותו, ולו שמע את קול תחנוניו, כי עתה לא הוכיחני על עברי את פיו! ויהי כאשר שמע המלך את כל הדברים אשר דבר העני בהתחננו לכהן הגדול, ויאמר: יפה עשית אישי הכהן! תהי נא מידת טובך למופת ולמשל לכל אחיך הכהנים.

המילים באגדה של לבנר המודגשות על ידי מצביעות על תוספת הרגשות והתחנונים של העני, ועל השפעתם על לב הכהן הגדול, והתוצאה: 'יחמול עליו'. לבנר מציג את העני כמאמין בהשפעת הקרבן על פרנסתו, ובכך הוא מפרש את הביטוי, 'אתה חותך את פרנסתי'. העני רואה קשר ישיר בין הצלחתו לצוד ארבע תורים ובין הקרבת שתיים מהן יום יום. אמונה תמימה זו, בצד התחנונים משפיעה על הכהן הגדול. לבנר משנה את דברי הכהן למלך. במקור יש חזרה על הסיטואציה, ואילו כאן מוסר הכהן את תחנוני העני למלך, והדבר פועל את פעולתו. סיום האגדה גם כאן דידקטי ומטיף מוסר, 'למופת ולמשל'. טוב הלב מוערך מאוד בעיני לבנר, והוא מדגישו בכל הזדמנות, ואף כאן, הכהן הגדול פעל מתוך טוב לב ולא פחד מציווי של המלך.

ב. כינור דוד

אחת האגדות, שלבנר פיתח ועיבד תוך התרחקות מן המקור בהוסיפו הרהורים, רגשות ופסוקים רבים מתהילים, היא האגדה "כינור דוד".²⁰ אגדה זו בנויה על מקור מן

19 חלק חמישי, עכ, עמ' 103-104.
20 חלק שלישי, רסח, עמ' 265-268.

הירושלמי ומן הבבלי, מקורות קצרים ותמציתיים, עליהם התבססו דברי לבנר אך בשינויים גדולים ובהרחבה רבה.
תלמוד ירושלמי, ברכות, פ"א ה"א, ב ע"ד:
על הפסוק "עורה כבודי עורה הנבל וכינור אעירה שחר" (תהילים נז, ט) נאמר שם, שלא השחר העיר את דוד המלך אלא דוד השכים קום והעיר את השחר, ובהמשך:

"ומה היה דוד עושה?

ר' פנחס בשם ר' אלעזר בר' מנחם, היה נוטל נבל וכינור ונותנו מראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם כדי שישמעו חבירי תורה. ומה היו חבירי תורה אומרים? ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אנו על אחת כמה וכמה.
אמר ר' לוי כינור היה תלוי כנגד חלונותיו של דוד והיה רוח צפונית מנשבת כלילה ומנפנפת בו והיה מנגן מאליו, הדא הוא דכת' 'והיה כנגן המנגן', כנגן כמנגן אין כתיב כאן אלא 'כנגן המנגן', הכינור היה מנגן מאליו.

שני חלקים ושתי דעות שונות בקטע זה. לדברי ר' פנחס היה דוד אקטיבי בניגונו כדי לעורר את לומדי התורה לעסוק בה. ואילו לפי דברי ר' לוי היה כינורו של דוד מנגן מאליו.

גם בתלמוד בבלי אנו קוראים תיאור דומה, המשלב את שתי הדעות האמורות כאן:

א"ר שמעון חסידא, כינור היה תלוי למעלה ממיטתו של דוד וכיוון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. (בבלי, ברכות, ג ע"ב)

לפי שני המקורות היה כאן דבר פלא, הכינור ניגן מאליו. אולם בבבלי מודגש שנגינת הכינור העירה את דוד לעסוק בתורה, הוא עצמו, ולא המאזינים לו.
כאמור, עיבד לבנר אגדה זו תוך שינויים מפליגים. רק בפתיחה לאגדה הוא מספר על כינורו של דוד שהיה תלוי למעלה ממטתו והרוח הצפונית נגנה בו. מכאן ואילך מפרש לבנר את משמעות הנגינות וגדולת ה' תוך שילוב פסוקים מספר תהילים, שהם מזמוריו של דוד המלך:

רסח. כנור דוד

ויהי כאשר נכונה המלוכה ביד דוד וה' הניח לו מכל אויביו מסביב, וישם דוד לבו להודות לה' ולברכו על כל הטוב אשר עשה עמו. ויהי כאשר לא יכול להקים את מחשבתו הטובה יומם, כי עשה משפט וצדקה לכל עמו, ויעשו לילה. ויהי כינורו הנפלא תלוי למעלה ממטתו מול חלונות היכלו – ובהיות חצי הלילה ובאה רוח צפונית ונשבה בכנור ונגעה במיתריו והוציא הכינור קול זמירות נעימות, קול

מספר כבוד אל וגדלתו וטובו וחסדיו. והתלכדו הקולות הערבים האלה והיו לשירה אחת נפלאה ונעימה. והעירה את דוד משנתו אשר ישן מעט וקם דוד מהרה וירד מעל מטתו ועלה הגגה וראה את הירח ואת הכוכבים אשר כונן ה', ואת השמים ואת הארץ אשר קצה אין להם וגבול אין להם – ושם על לב כי כל בני האדם יחד כאין המה נגד גדלת ה' ומעשיו – מאפס ותוהו נחשבו לו, – ולקח דוד כנורו ונגן בידו וקרא ואמר:

גדול אדונינו ורב כח
לתבונתו אין מספר ...
מה אנוש כי תזכרנו
ובן אדם כי תפקדנו! ...?
הללויה! הללו את ה' מן השמים!
הללוהו במרומים!
הללוהו כל מלאכיו,
הללוהו כל צבאיו,
הללוהו שמש וירח,
הללוהו כל כוכבי אור ...
הללוהו שמי השמים
והמים אשר מעל השמים!
יהללו את שם ה' –
כי הוא צוה ונבראו! !

ונגה הכוכבים הולך הלוך והאסף הלוך וכהה והמזרח הולך ואור הלוך ואדום. והיו עיני דוד נשואות אל המקום אשר יבקע משם השחר ומלאה נפשו עונג ועדנים, לא יביעם איש באומר ודברים ונמשכה ידו אל כנורו ונגן:

עורה הנבל וכנור,
אעירה שחר! ...
לשמיע בקול תודה
ולספר כל נפלאות ה'!

והשמש יוצאה על הארץ ורבבות קרני זהבה מאירות לה ולדרים עליה... ונשקפה לדוד ירושלים הבנויה והבצורה – וזכר את בניה ברוכי ה' ואת השלום אשר להם מכל עבריהם, וראה את השדות והעמקים העוטפים בר, את הרועים ועדריהם אשר בין הרים ומעינות יהלכון – ועבר זרם ששון בגופו ורעדו ידיו ורעדו מיתרי כנורו ונגן:
השמים מספרים כבוד אל

ומעשה ידיו מגיד הרקיע...
לשמש שם אהל בהם
והוא כחתן יוצא מחפתו
ישיש כגבור לרוץ אורח...
ממזרח שמש עד מבואו
מהלל שם ה'! ...
הללו את ה' מן הארץ!
ההרים וכל גבעות,
עץ פרי וכל ארזים,
החיה וכל בהמה,
רמש וצפור כנף,
מלכי ארץ וכל לאמים,
שרים וכל שופטי ארץ,
בחורים וגם בתולות
זקנים עם נערים! ...
שבחי, ירושלים את ה'!
הללי אלוהיך ציון
כי חזק בריחי שעריך
ברך בניך בקרבך! ...
השם גבולך שלום,
חלב חטים ישביעך! ...

ובנגן דוד, – ושמעו אזניו קולות נפלאים שונים זה מזה: יש אשר ישמע לו קול רננת צפורים מבין עפאים, קול ילדים וילדות משחקים, קול עם שמח, בארצו הברוכה, – והיה לו הקול הזה: קול ה' בהדר! אולם יש אשר ישמע לו קול אדיר וחזק כקול הרעם בגלגל, כקול הים אשר המו מימיו – והיה לו הקול הזה: קול ה' בכוח! ויש אשר תשמענה אזניו קול שירה וזמרה גם מעצי היער, גם מהשדות וגם מכל מקום אשר ילך שמה, ולקח דוד כנורו ונגן בידו וקרא כמו פיו:
כל הנשמה תהלל יה, הללויה!

והיה כל איש מבני ישראל אשר שמע את המלך נותן זמירות בלילה בלילה, ואמר בלבו: הן המלך אשר לו הגדולה והתפארת, לו הכסף והזהב ולא יחסר כל, – יקום בחצות לילה להודות לה', ואף כי אנוכי אחד מקטני עבדיו!

לפני לבנר עמד קושי: מדוע ניגן כינורו של דוד בלילה? ומה רצה דוד להביע בנגינת הכינור? כך נוצרת למעשה אגדה חדשה שמטרתה שונות מן המסופר במקורות. לבנר

מסביר לקוראים שרוד התפנה להודות לה' רק כאשר 'הניח לו מכל אויביו סביב'. ומדוע בלילה? כיוון שביום "עשה משפט וצדקה לכל עמו". רעיונות אלה אינם במקור. דוד מכונה "נעים זמירות ישראל", ולכן לבנר מייחס לכינוי 'קול זמירות נעימות'. ומשמעותן: 'קול מספר כבוד אל וגדולתו וטובו וחסדיו'. בכך רומז לבנר לרבים מפסוקי תהילים. מכאן עובר לבנר לתיאור החוויות על הגג בלילה של דוד המלך, ולמסקנות שנולדו מתוך ראייתו את גדולת ה' ומעשיו. את אלה הוא מביע בפסוקים מתהילים: "גדול אדונינו ורב כוח" (תהילים קמז, ה) "ומה אנוש כי תזכרנו..." (שם ח, ה), "הללויה, הללו את ה' מן השמים" וכו' (שם קמח, א-ה). פסוקים אלה הם שירת תודה והלל לה', שלפי סיפורו של לבנר ניגן דוד בכינורו.

השתפכות הנפש המצויה בתיאורי דוד מתמזגת עם תיאורי הטבע של הזריחה: 'המזרח הולך ואור הלך וארום'. הרגשות הסנטימנטליים מודגשים: 'ומלאה נפשו עונג ועדנים'. לבנר מזכיר כאן את הפסוק הנזכר בירושלמי, "עורה הנבל וכינור, אעירה שחר" (תהילים נז, ט), כי תיאורו את השחר משתלב בפסוק.

תיאור אידילי של השלום אף הוא יש בו מהשתפכות הנפש, ותיאור התרגשותו של דוד למראה ירושלים הבצורה, והרועים עם עדריהם, מביאה את לבנר לביטויי רגש גופניים: 'ועבר זרם ששון בגופו, ורעדו ידיו ורעדו מיתרי כינורו וניגן'.

הפסוקים מתהילים מלוקטים מפרקים שונים: "השמים מספרים כבוד אל" (יט, ב), "ממזרח שמש עד מבואו" (קיג, ג), מתוך פרק קמח משובצים פסוקים רבים: "הללו את ה' מן הארץ" (ז, ט-יב), והוא מסיים בפרק קמז: "שבחי ירושלים את ה'" (יב-יד). כך ממחיש לבנר את שירת דוד בכינורו.

לבנר נכנס לנפשו של דוד ומביא את הקוראים לחוש אילו חוויות הולידו את פסוקי התהילים: 'קול רננת צפורים ... קול עם שמח' שבוטאו בפסוק: "קול ה' בהדר" (תהילים ט, ד). ואת המילים "קול ה' בכוח" הוא מסביר כתוצאה של חוויות "קול אדיר וחזק כקול הרעם בגלגל, כקול הים אשר המו מימיו". שירת היקום מתמצה בפסוק: "כל הנשמה תהלל יה, הללויה", שהוא הפסוק האחרון בספר תהילים והוא מסכם הכל (קנה).

בסיכום האגדה חוזר לבנר לקל וחומר שבמקור בירושלמי, 'ומה אם דוד המלך עוסק בתורה, אנו על אחת כמה וכמה'. אך לבנר מרחיב את המשמעות של המושג מלך ואת כל מה שהוא כולל ובכך מוסבר הקל וחומר: 'הן המלך אשר לו הגדולה והתפארת, לו הכסף והזהב ולא יחסר כל – יקום בחצות לילה להודות לה', אף כי אנוכי אחד מקטני עבדיו'. בעיני הילד הקורא, דמותו של מלך יש בה עושר ותפארת, ולבנר מרגיש זאת בהוסיפו על הנאמר במקור. כך מודגשת השפעת נגינת הכינור על בני ישראל השומעים את זמירות המלך בלילה, השפעה חינוכית שיש בה כדי חיקוי למלך.

בעיבוד אגדה זו נתן לבנר דרור לנפשו הפיוטית, לרגשותיו הוא ולהזדהותו עם שירת התהילים. האגדה ממחישה את דוד המלך כבשר ודם וכמשורר, המאמין בה' ומבטא את גדולתו בבריאה. תיאורי הטבע בלילה וביום משתלבים יפה בפסוקים, והכינוי המגן מאליו במקור התלמודי, נעשה בידי לבנר כלי ביטוי אישי של דוד המלך כפי שהתבטא בפסוקי התהילים.

למעשה מעתיק לבנר בעיבודו את מרכז הכובד של אגדת חז"ל מעיסוק בתורה שעמד כערך מרכזי בעולמם של חז"ל וייחסוהו גם לדוד, לתהילים – משכנו המקראי של דוד.

סיכום

עיון בדרכו של ישראל בנימין לבנר בעיבוד אגדות חז"ל לילדים בספרו 'כל אגדות ישראל', מצביע על שני כיוונים מרכזיים. האחד, העיבוד הלשוני, והאחר – העיבודי התוכני. לבנר ראה לנכון לנסח את האגדות בעברית, ולכן תרגם את כל המקורות שהיו כתובים בארמית. העברית שבה נקט היא לשון המקרא, וכל המקורות הכתובים בלשון חכמים נעשו בידיו לסיפורים בלשון המקרא. ביטוי כגון 'ויהי היום', חוזר בעיבודיו פעמים רבות, לשון שגם ביאליק נקט בה בספרו 'ויהי היום'.

מבחינת התוכן, אנו מוצאים שלבנר לא העתיק רק אגדות בשלמותן כפי שהן מצויות בתלמודים ובמדרשים. הוא ליקט וצירף כמה מקורות המספרים סיפור דומה, פעמים שהאחד חסר והאחר משלים את העלילה. איתה את חלקי הסיפור ויצר סיפור אגדה שלם, עד שהקורא לא יחוש כלל שהוא עשוי מחלקים שונים. יש אגדות שלבנר מצביע על מספר רב של מקורות בהם נעזר ליצירת אגדה אחת.

הסיבות לצירופים אלה תלויות לפעמים בהתחשב בהבנתם של הקוראים הצעירים. מתוך ראיית הקשיים שבמקור האחד, חיפש לבנר להסבירם באמצעות צירוף מקורות נוספים.

ואם לא מצא מקור נוסף העונה לקשיים שבאגדה שלפניו, לא היסס והוסיף משלו. ראינו שהמגמה הדידקטית שולטת בדרכי עיבודו את אגדות חז"ל. הדגשת הערכים החינוכיים היתה חשובה בעיניו, והוא הוסיף מוסר השכל משלו בכל מקום שראה צורך. מטרה זו גרמה לכמה שינויים שהכניס בנוסח המקורי ותוספות שיש בהן מוסר היו בעיניו 'כשרות' למהדרין. מסיבה זו כלל בספרו גם מדרשי פסוקים שאין בהם עלילה מרתקת, ובלבד שילמד הילד ויתחנך לאור הכתוב באגדה. עם זאת, מנקודת ראות של מלאכת העיבוד, לשבח ויאמר, שבעיבוד האגדות השמיט הרבה מן הכתובים שאינם קשורים לעלילה ואינם שייכים לסיפור, ובכך יצר עלילה הומוגנית.

בתוספות של לבנר אין הרבה דמיון. כנגד זה שילב רגשות, כפי שראינו, מתוך הבנת נפש הילד שהרגש פועל עליו ומגביר את הזדהותו עם הגיבורים ועלילותיהם.

יש לציין, שעבודתו של לבנר, עבודת יחיד היתה. מבחר המדרשים והספרים שמהם ליקט את האגרות הוא רב, וכל מדרש מותאם לתוכן המבוקש. ספרו נדפס בכמה מהדורות, ורבים רבים מילדי ישראל קראו בו. לשון המקרא מקשה על ילדים צעירים בגיל הרך, אך בני השמונה-תשע ומעלה, נהנים מן הספר עד היום.